

CO PÍŠÍ JINDE

Sobotní přílohy Lidových novin se průběžně věnují tématům, které se tu více, tu i méně, dotýkají územního rozvoje. Kladem zveřejněných článků je, že zaujímají široké spektrum názorů a nevyhýbají se ani polemickým a je možno říci i provokativním postojům.

Tak např. v příloze z 15. ledna je zveřejněn článek **J. Musila „Češství v Evropě nezankne“**. Tento článek se zabývá otázkou, jakou roli bude mít při prohlubující se integraci národní stát. Členství v NATO, vstup do Evropské unie, rostoucí podíl nadnárodních, finančních a průmyslových korporací, začleňování vědy a vysokých škol do mezinárodních programů, nutí občany České republiky, aby si tuto otázku kladli. Příčin, které mění roli národního státu je celá řada. Vedle hospodářských regionů, jako je EU a obranných společenství, je to též rostoucí síla průmyslových a obchodních nadnárodních společností.

Druhá polovina 20. století se vyznačuje také explozí sportovních, profesionálních a neziskových mezinárodních sdružení, která vytvářejí novou síť vztahů, překračujících hranice jednotlivých států.

Sociální a ekonomické struktury soudobých společenství vedou k zániku složitých a mnohočetných identit. Neexistuje jediná, výlučně sociální osa, která by dnešní společnost jednoznačně organizovala. Národní stát byl dobrým funkčním nástrojem po dobu relativně stabilního buržoazně podnikatelského kapitalismu.

Avšak nové formy světově liberální ekonomie spojené s gigantickými nadnárodními korporacemi, s novými mezinárodními finančními trhy, s deindustrializací, se vznikem společnosti služeb a s velkou mobilitou lidí, udělaly z tradičního národního státu nedostatečný nástroj politické regulace.

Přesouvání důležitých rozhodnutí mimo rámec národních států vede občany k pocitu, že státní instituce nemohou dostatečně reprezentovat jejich zájmy. Proto roste zájem o politickou roli regionů a obcí. Tak jsou dnešní národní státy oslabovány ze dvou stran: seshora procesem globalizace a zdola růstem regionalizmu a lokalizmu. Dnes se o 50 % zákonných norem členů EU a o 80 % hospodářských norem rozhoduje v Bruselu.

Jiří Musil dále tvrdí, že má-li být Česká republika v EU úspěšná, musí si začít řešit vztah národního státu k nadnárodní organizaci. Paradoxně to znamená, že musíme posílit vlastní státnost. Zapomínáme na to, že nepřijímání vlastního státu a neloajalita k němu jsou vážné bariéry toho, abychom dovedli přijmout nadstát Evropské unie.

Obvykle se státnost odvozuje ze tří složek: z tradic, přítomných podmínek a z cílů zaměřených do budoucnosti. Hlavní inspirující tradicí je modifikovaná idea Československé republiky, soustředěná na duchovní pilíře české státnosti a češství, jak se vytvořily od 90. let 19. století do období první republiky. Jejimi hlavními in-

spirujícími složkami je demokratismus, založený na individualismu, humanismus a humanita v denním životě, politice i vztazích k ostatním národům, věcnost a pragmatismus, odmítání extremismu, romantismu a radikalismu v politice, důraz na práci a výkon, vzdělanost, pohotovost a kulturnost. Důraz na tuto tradici má šanci působit i v přítomnosti. Česká politika 20. století trpěla diskontinuitou, kultura naopak kontinuitu uchovávala.

Slabostí české státnosti je podle J. Musila skutečnost, že lidé nejsou schopni spontánně definovat pozitivní symboly nového státu. Příznačné jsou i rozpaky nad tím, jak označovat nový stát (viz Česko, Čechie). Stát se rozhodl navazovat na ideu Československa (28. říjen, vlajka, vyznamenání, názvy ulic). Poměr občanů k novému státu však není nejlepší: neoslavování státního svátku, pohrdání právem, špatný poměr k armádě apod. Rozdíl mezi vlažným přístupem ke státním svátkům a naopak bouřlivým vyjádřením národní identity při hokejovém vítězství, odhaduje obecnou skepsi vůči státu a naopak hledání možnosti ztotožnit se s etnickou komunitou. Z hlediska sociologického je tato rozkolísanost a tato lhostejnost ke státu důsledkem nevídané diskontinuity státních řádů, spojených s určitou ideologií. Češi zažili ve 20. století tolik „zakládání“ a „bourání“ vlastního státu, že nutně ztratili schopnost být ke státu loajální. Ztráta identifikovat se se státem znamenala v českém prostředí for-

mování skeptického prostředí, v podstatě fragmentovaného a atomizovaného.

To vše se děje v době, kdy současně s transformací od řádu, vybudovaného na strachu a poslušnosti k řádu, založeném na vnitřní motivaci a zodpovědnosti se současně rozvíjejí globalizační procesy. Psychologické nároky na jednotlivce jsou téměř nezvládnutelné. Je proto srozumitelné, že se lidé obracují k jednodušším zdrojům svých identit a že se kriticky odděluje občan od státu.

Je proto třeba posílit vlastní identitu. Zároveň je nutno změnit naše dosavadní pojetí národního státu a národních zájmů tak, aby byly harmonizovány s potřebami Evropské unie a NATO. Je nutno rovněž rozvíjet koncept překrývajících se identit, zejména regionální, národní a evropské. Dosavadní kulturní koncept české identity by bylo vhodné doplnit kultivací vztahu ke krajině, regionu a městům. Jako klíčovou otázku kulturní identity vidí J. Musil vztah k Německu, kdy bychom neměli být pasivní, ale aktivně proniknout na myšlenkové, obchodní i umělecké „trhy“ v této zemi.

Myšlenky J. Musila je možno aplikovat i na architekturu a urbanismus. Srovnáme-li myšlenkový a budovatelský elán prvních deseti let předválečné Československé republiky s jejím velkorysým programem veřejných budov, přestavby měst a urbanistických souborů, s výsledky deseti let obnovy po roce 1989, těžko obstojíme s chaotickou výstavbou supermarketů a benzinových čerpadel. Jedinou světlou výjimkou je cílevědomá obnova Pražského hradu, zaštitěná autoritou Václava Havla.

V téže příloze z 15. ledna vychází i článek **Jana Vítky: Globalizace má i svou méně půvabnou tvář.** Autor, zřejmě zástupce ČR v Ženevě, cituje hlavní myšlenky „Zprávy o lidském pokroku“ zpracované agenturou OSN pro pokrok a rozvoj (UNCTAD), která byla představena na tiskové konferenci v Ženevě. Skutečná globalizace je o vzájemné závislosti národů v důsledku mizejících hranic a zkracujících se vzdáleností. Je o historické příležitosti k obohacení života lidí a o vytvoření celosvětové společnosti založené na společných hodnotách a sociální spravedlnosti. Jestliže jsme svědky něčeho jiného, je to hlavně proto, že trhy se staly všemocné a bezbřehé. A tato svoboda může sice být zárukou výkonnosti, ale nikoliv rovnosti. Letošní Zpráva o lidském

pokroku zjišťuje, že více než 80 států je chudších než před deseti lety. Nejde jen o africké země, ale též o střední a východní Evropu, kde došlo k poklesu příjmů na hlavu. Téměř dvě miliardy lidí žijí o jednom dolaru denně. Na horní polovinu světového obyvatelstva, žijícího v bohatých zemích připadá 86 % světového HDP, 82 % vývozních trhů, 68 % přímých zahraničních investic a 74 % telefonních linek. Na dolní pětinu lidstva zbývá v každé kategorii asi jedno procento.

Země OECD, kde žije 19% lidstva ovládající 71 % světového obchodu, dostávají 58 % přímých zahraničních investic a využívají 91 % internetových služeb. Narůstající vlna fúzí soustřeďuje hospodářskou moc v megakorporacích a znemožňuje hospodářskou soutěž. „Zhroutení vzdáleností, času a hranic může vytvářet globální vesnici, ale ne každý se může stát jejím občanem“, pronesl Richard Jolly, hlavní koordinátor „Zprávy“. Honba za ziskem určuje význam biotechnologie, protože dnes „kosmetika a pomalu zrající rajčata mají větší prioritu než očkovací látka proti malárii“ řekl Jolly.

Pracovní nejistota je všudypřítomná a neustále se zvyšuje následkem hospodářské přestavby, fúzí a odbourávání sociálních výdobytků. Nedaří se snížit nezaměstnanost v EU navzdory trvalému hospodářskému růstu. Roste nejistota kulturního přežití národů. Největším americkým vývozcem není automobilový nebo letecký průmysl, ale Hollywood, jehož filmy vydělaly v roce 1997 30 miliard dolarů.

Z 61 ozbrojených střetů v posledních deseti letech byly jenom tři konflikty válkami mezi státy. Ostatní byly občanské války „živené pašováním zbraní a nerozlišitelnou směsí politických a obchodních zájmů“ řekl Dr. Jolly. Kvůli deregulaci kapitálových trhů mají dnes mezinárodní zločinecké syndikáty moc proniknout do politiky, hospodářství a bezpečnostních služeb.

Podle zprávy dramaticky narůstají sociální nerovnosti v chudých i bohatých zemích, které neprospívají hospodářskému růstu a rozvoji, vedou ke konfliktům a narušují stabilitu. Svět se řítí obrovskou rychlostí do stále větší integrace a hlavní hnací silou je filozofie tržního zisku a hospodářské výkonnosti. Musíme dosadit hodnoty lidského rozvoje a sociální ochrany do téže rovnice. Musíme dát globalizaci lidskou tvář.

V závěru článku Jan Vítek klade otázku „Je možné polidštit systém, který

zvlčil? V jiném čase a v jiné rovině jsme se o to u nás pokusili - výsledek je znám“, končí svůj článek Jan Vítek.

V sobotní příloze Lidových novin z 22. ledna je obsáhlý rozhovor se **squatterem Ivo Mathé**, členem anarchistické squatterské skupiny, pečující o statek Ladronka v Břevnově. Ladronka je řízena jako kulturní zařízení pro mladé lidi se zájmem o alternativní způsob života a kulturu. Obsahuje čítárnu, galerii, kinokavárnu nezávislé produkce a je především plně k dispozici začínajícím alternativním kapelám, včetně zahraničních.

Pražský magistrát se však rozhodnul na odprodeji Ladronky firmě, která ji chce přebudovat v luxusní penzion. Projekt společnosti Santé na přestavbu Ladronky na exkluzivní zdravotnické zařízení však nerespektuje památkový statut usedlosti.

Dále se v téže příloze vyskytuje obsáhlý článek sociologa **Bohuslava Blažka: Domov důchodců není žádný domov.** B. Blažek se zabývá vývojem bydlení starých lidí na vesnici, od chaloupky babky kořenářky, přes výminkáře, až po domovy důchodců. Za takzvaného socialismu měla být spontánní péče o staré lidi nahrazena centralizovanou, monopolní a „vědeckou“ státní byrokracií. Staří lidé byli vypuzováni na periferie měst anebo do venkovských lesů. Osudným zneužitím slova „domov“ se staly „dětské domovy“ a „domovy důchodců“. Převoz do „domova“ znamenal pro starého člověka vytržení z kořenů, nemožnost ponechat si své věci a rozpad sociálních vazeb. Obsáhle se B. Blažek věnuje fenoménu chalupářství. Vyhánění Němců ze Sudet a středisková soustava odsuzovala menší vesnice na smrt. Jejich existence byla přípustná jen v roli rekreačních sídel. Jak ve městech přibývalo civilizačních poruch, rostl i počet lidí střední a starší generace, kteří na venkově nacházeli více než jen prostor pro víkendovou rekreaci. Lidé svobodných povolání a důchodci začali trávit na chalupách podstatnou část svého času. Přes opačné snahy totalitního státu se na venkově rozvíjela vzájemná výpomoc a sociální nápodoba. Lidé z města naučili venkovany vážit si tradičních předmětů. V tomto dialogu sehrávali mimořádnou roli staří lidé. Stávali se jakousi mírovou misí, či kulturními atašé města na venkově. Toto by mohl být nový směr bydlení seniorů. Staří lidé odcházejí do druhého, rekreačního bydlení, které se

stává novým domovem, pro vnučata ozdravnou a pro všechny tři generace místem setkávání. Aby si mohli uchovat snadnou dostupnost sociální a medicínské péče, vytvářejí už poměrně dlouho před důchodem seskupení přátel, sdružují finanční prostředky a vybírají, představují nebo začínají stavět nikoliv monolitické starobince, ale spíše volná seskupení domů, které mohou být za přijatelné náklady odborně obsluhovány. Mezigenerační solidarita se tak překvapivě doplňuje se solidaritou nejstarší generace.

Dále je v této příloze zveřejněn článek feministky a spisovatelky **Evy Hauserové: Ekologická utopie, která se stává skutečností.** Tento článek přináší informaci o ecovillages - ekologických vesnicích. Jsou to komunity, jejichž členové se rozhodli žít trvale udržitelným způsobem. K jejich skromnému a co nejvíce soběstačnému životu patří i určitý druh hudby, náboženství a duchovních aktivit. Jednou z nejznámějších ecovillage je Finhorn ve Skotsku. Nám nejbližší je ecovillage Lebensgarten v německém Steybergu, která připravuje vlastní program pro EXPO 2000 v Hannoveru.

V půvabné krajině jihozápadní Anglie bylo založeno roku 1991 vzdělávací středisko, nazvané podle ekonoma E. F. Schumachera. Schumacher se proslavil před třiceti lety knihou *Malé je krásné* (Small is Beautiful), ve které požaduje, aby si ekonomika zachovala rozměry přiměřené člověku. Cílem Schumacher College je „přispívat k vytváření nové vize, jak řešit ekologickou krizi naší planety“. Přednášejí zde lektori zvučných jmen, jako autor knihy Tao Fridjof Capra, zakladatel hlubinné ekologie Arne Naess, ekofeministky Vandana Shiva či Charlene Spretnak a další. V létě se aplikuje styl ecovillage na setkáních ekologických aktivistů Ecotopia. Každý rok se Ecotopia odehrává v jiném místě Evropy. V létě 1996 se konala v Libkovicích.

Kromě rodin, experimentujících se záměrně skromným životem, se řada seriózních vědců zabývá výstavbou ekologických budov. Americký fyzik Amory Lovins se proslavil stavbou Rocky Mountain Institute v Coloradu, která v horském prostředí spotřebuje oproti běžnému domu jen desetinu energie. Američané John a Nancy Jack Toddovi pracují na nové technologii, nazvané „living machines“ - které využívají procesy, probíhající v přírodě. U nás na tomto poli system-

aticky působí Liga energetických alternativ, která je schopna komukoliv poskytnout konzultace.

V příloze Lidových novin z 29. ledna 2000 je možno si všimnout článku **Ivana Adamoviče: „Kutilství“ v kyberkultuře jenom vzkvétá**, který se zabývá novým fenoménem. Jestliže kulturolog Theodore Roszak publikoval v roce 1969 své dílo *Vytváření kontrakultury*, která se zabývala kulturou natolik odlišnou od oficiálních kultur, že byla nepřátelská technokratickému pojetí kultury, dnes je situace úplně jiná. Industriální společnost je nahrazena společností informační, založenou na komunikaci, médiích a obchodu s informacemi. Dnešní svět zrcadlí jev zvaný kyberkultura. Kyberkultura je prostorem lidské aktivity v oblasti počítačových a jiných technologií. Objevila se díky novým možnostem osobní svobody a sebevyjádření, které přinesly nové technologie.

Mluvčím kyberkultury je Timothy Leary, který spatřil klíčový přelom v době, kdy jedinec mohl poprvé ovlivnit to, co ukazuje monitor. Internet dal každému člověku s náležitým vybavením šanci sdělit cokoli milionům lidí. Stal se prvním, téměř necenzurovaným masovým médiem. Odstranil hranice mezi lidmi, umožnil práci týmům, roztroušeným po celé zeměkouli. Technika již není nepřítelem, ale vítaným prostředkem k dosahování vlastních cílů. Na kyberkultuře je typické, že není kontrakulturou. Nevymezuje se nesmiřitelně proti vládnoucí kultuře už proto, že oficiální kultura je čím dále pluralitnější. Kyberkultura prochází všemi sociálními vrstvami, od showbyznysu až k undergroundu. Virtuální realita je v podstatě produkt hardwarových a softwarových technologií. Její formou může být i umělecké dílo. William Gibson zavedl v 80. letech pojem kyberprostoru, neboli „matrix“, jež daly vzniknout novému žánru zvanému kyberpunk. Prolínání kyberkultury s obecnou kulturou je všeobecné. Kultura mladých lidí je dnes prodchnuta kybernetikou a futurismem. Symbolem kutilského hesla „udělej si sám“ se stal hacker. Synonymem pro hackera není počítačová kriminalita, ale důvtip. Zájemem hackera je nebýt závislý na oficiálních strukturách, ale využívat jejich zdrojů a spíše si z nich tropit šprýmy, než jim škodit. Princip „udělej si sám“ neplatí jen pro oblast počítačů, ale na celý jeho život. Zde tkví jeden z klíčových rozdílů kyberkultury a undergroundu. Po-

prvé je zde subkultura, kde chytrost a inteligence hraje podstatnou roli. Dalším fenoménem kyberkultury je technorealita. Od dob renesance byla kultura vnímána jako dělicí čára mezi člověkem a přírodou. Kyberkultura toto zpochybňuje. Jak můžeme od sebe oddělovat přírodu, když i sama realita ztratila nárok na objektivitu? Donna Harawayová, významná filozofka kyberkultury, poukazuje na to, že sféra techniky je vytvořením člověka a člověk je součástí přírody. „Možná, že se ocitáme na prahu renesance netušených rozměrů“, píše Douglas Rushkoff v knize *Kyberie*. „Vzniká všeobecné přesvědčení, že evoluce lidstva byla vědomým postupem k realizaci *Kyberie*, domova lidského vědomí v další dimenzi“.

V téže příloze je publikován rozhovor se socioložkou **Hanou Librovou: Člověk má sklon k destrukci přírody zapsán v genech.** Podle H. Librové příčiny poškození přírody leží možná hlouběji, než se většina lidí domnívá. Antropologicky uvažující autoři tvrdí, že biologická evoluce vytvořila homo sapiens jako riskantní druh. Kniha německého fyzika Alfreda Schützeho „Základní zákon zániku“ má výstižný podtitul „Práce ničí svět“. Když připustíme takto vyhocený pohled, je destrukce přírody podstatou činností techniků. Při hlubším zamyšlení se nejeví věci tak vyhocené. Destruktivně působí všechny velké zásahy do přírody, založené na velkých vstupech energie a materiálů, technologie produkující kvanta odpadů a radikálně měnící přírodní systémy. Malými zásahy do přírody jsou naopak tradiční řemeslné a zemědělské technologie, avšak i moderní špičkové technologie, které se inspiroují přírodními koloběhy.

Názory radikálních ochránců přírody nejsou tak neopodstatněné. Existují věcné, přírodovědecké argumenty, které dokazují, že divočina je útočištěm biologických druhů. Hledáme-li v ekologické etice koncept, který může přivést techniky a ochránáře ke spolupráci, najdeme jej v tzv. „etice zahrady“. Jejím autorem je Michal Pollan, Američan, který tvrdí, že většina ekosystémů na zeměkouli je natolik pozměněna, že potřebují lidskou ruku a hlavu, které by s přírodou citlivě a moudře spolupracovaly - tak, jak to dělá dobrý zahradník.